

DRUŽBENA ODGOVORNOST KOT ELEMENT IZOBRAŽEVANJA V ZDRAVSTVENI NEGI

MATEJA BAHUN, SANELA PIVAČ,
SEDINA KALENDER SMAJLOVIĆ, MARTA SMODIŠ

Fakulteta za zdravstvo Angele Boškin, Jesenice, Slovenija
mbahun@fzab.si, spivac@fzab.si, skalendersmajlovic@fzab.si, msmodis@fzab.si

Po definiciji je družbena odgovornost tista osebna odgovornost, ki jo izkazujemo do celotne družbe. Cilj raziskave je ugotoviti razvitost osebne družbene odgovornosti študentov zdravstvene nege ter najti možna področja za razvoj odgovornosti. Metoda: Uporabili smo kvantitativno raziskovalno metodologijo in anketirali študente visokošolskega študijskega programa Zdravstvena nega (VS) na Fakulteti za zdravstvo Angele Boškin. Vzorec obsega 107 oseb. Merski instrument obsega trditve s področja družbeno odgovornega ravnanja ter motivov zanj. Rezultati: Anketiranim je med aktivnostmi družbeno odgovornega ravnanja najpomembnejša pomoč bolnim (71 %). V več kot 90 % pa sami sebe ocenjujejo s trditvami, ki jih lahko pripišemo v pravno in etično dimenzijo osebne družbene odgovornosti. Motivi za družbeno odgovorno ravnanje izhajajo iz notranje motivacije, najvišje je ocenjeno zadovoljstvo s svojim delom (PV = 4,7, SO = 0,6). Razprava: Rezultati so nam dali osnovo za umestitev vsebin osebne in družbene odgovornosti v študijske vsebine, saj izobražujemo in vzgajamo za poklice, kjer je ta zavest še kako pomembna, ravno tako kot je pomembna za prihodnost zdrave družbe.

Ključne besede:

družbena
odgovornost,
izobraževanje,
medicinske
sestre,
vrednote,
zdravstvena
nega

SOCIAL RESPONSIBILITY AS AN ELEMENT OF EDUCATION IN NURSING

MATEJA BAHUN, SANELA PIVAČ,
SEDINA KALENDER SMAJLOVIĆ, MARTA SMODIŠ

Angela Boškin Faculty of Health Care, Jesenice, Slovenia
mbahun@fzab.si, spivac@fzab.si, skalendersmajlovic@fzab.si, msmodis@fzab.si

By definition, social responsibility is the personal responsibility that we show towards society as a whole. The aim of the research is to determine the development of personal social responsibility of nursing students and to find possible areas for the development of responsibility. Method: We used a quantitative research methodology and surveyed nursing students at Angela Boškin Faculty of Health Care. The sample consists of 107 persons. The instrument includes statements from the field of socially responsible behavior and motives for it. Results: Helping the sick is the most important among socially responsible behavior (71%). In more than 90%, however, they evaluate themselves with statements that can be attributed to the legal and ethical dimension of personal social responsibility. Motives for socially responsible behavior come from internal motivation, the highest rating is satisfaction with one's work (PV = 4.7, SO = 0.6). Discussion: The results gave us the basis for placing the content of personal and social responsibility in the study content, as we educate and train for professions where this awareness is important, just as it is important for the future of a healthy society.

Keywords:
social
responsibility,
education,
nurses,
values,
nursing

1 Uvod

Družbeno odgovorno delovanje v razvitem svetu se kaže kot zelo pomembno, saj zajema tiste dejavnosti, ki so v skladu s pričakovanji in vrednotami družbe. Temelji družbene odgovornosti v Evropski Uniji so bili zastavljeni v Zeleni knjigi (Green Paper on Promoting a European Framework for CSR - Commission of the European Communities, 2001) iz leta 2001 (Nahtigal, 2018). V samem jedru družbene odgovornosti je prizadevanje za etično delovanje, delovanje za skupno dobro in ustvarjanje blaginje za vse generacije, sedanje in generacije prihodnosti (Drobnič, 2018).

Delovanje, ki temelji na družbeni odgovornosti je povezano z ustrezno vzgojo in izobraževanjem, uveljavitvijo pravne države in večjo odzivnostjo državnih organov. Etično spoštovanje v vsakdanjem življenju je povezano z razvijanjem znanja na tem področju. Postavlja se vprašanje ali bo človeštvo razvilo družbeno odgovornost v vsakodnevni praksi ali pa bo uničilo možnosti obstoja človeštva. Iz tega sledi usmeritev v deset temeljnih zahtev družbene odgovornosti, ki so odgovornost do naravnega okolja, do prihodnjih rodov in za razvoj, do starejših, invalidov in za zdravje, do dela, do podjetništva, družbeno odgovorno korporacijsko upravljanje, družbeno odgovorno upravljanje javnega premoženja, družbeno odgovorno javno upravljanje, družbeno odgovorno zunanjo in varnostno politiko, do zgodovine in kulture (Bohinc & Mulej, 2018).

Družbena odgovornost je sestavni del ekonomske in družbene trajnosti, ki vpliva na kakovost življenja skupnosti. Zato morajo biti izhodišče ljudje, saj sodelujejo pri reševanju problemov družbe. V tem procesu imajo izobraževalne ustanove temeljno vlogo, saj na njih temelji odnos med akademskim svetom in realnostjo in nosijo težo družbenih sprememb. Na ta način se univerzitetna družbena odgovornost pojavi kot politika uspešnosti študentov, profesorjev in menedžerjev in vpliva na zadovoljstvo in dojemanje družbene odgovornosti. V raziskavi pri 120 študentih, starih od 18 do 38 let so Fonseca in sodelavci (2019) izmerili stopnjo družbene odgovornosti in zavzetosti za to področje v izobraževalnem procesu. Rezultati so pokazali, da je stopnja družbene odgovornosti in zavzetosti študentov na splošno visoka, upoštevajoč elemente poklica in delovanja, timskega dela in vpliva v ožjem okolju. Prav tako rezultati kažejo, da zavezanost drugim in okolju, iskanje skupnega dobrega, empatija in služenje drugemu predstavljajo elemente z najnižjo vrednostjo.

V Standardu za družbeno odgovornost ISO26000:2010 (SIST, 2012) je zapisana trenutno najbolj uporabljena definicija družbene odgovornosti: »Družbena odgovornost je odgovornost organizacije za vplive njenih odločitev in dejavnosti na družbo in okolje, da s preglednim in etičnim ravnanjem:

- prispeva k trajnostnemu razvoju, vključno z zdravjem in blaginjo družbe,
- upošteva pričakovanja deležnikov,
- je v skladu z veljavno zakonodajo in mednarodnimi normami delovanja,
- ter je integrirana v celotno organizacijo in jo izvaja v svojih odnosih« (Ekvilib inštitut, n. d.)

Ker je na področje izobraževanja za poklic zdravstvene nege precejšen poudarek na prostovoljnem in humanitarnem delu, ker je velik del kurikuluma namenjen vsebinam etike in ker se pričakuje visok nivo družbene odgovornosti, nas je zanimalo ali je temu res tako.

2 Empirični del

Cilj raziskave je bil ugotoviti razvitost osebne družbene odgovornosti študentov zdravstvene nege, najti možna področja za razvoj odgovornosti ter identificirati potrebe za umestitev v študijske vsebine.

2.1 Raziskovalna metodologija

Uporabili smo kvantitativno raziskovalno metodologijo in s pomočjo spletnega vprašalnika anketirali študente visokošolskega študijskega programa Zdravstvena nege (VS) na Fakulteti za zdravstvo Angele Boškin. Pred začetkom smo pridobili pozitivno mnenje Komisije za znanstveno - raziskovalno in razvojno dejavnost fakultete. Merski instrument je bil sestavljen na podlagi pregleda literature (Davis, et al, 2021, Kim, 2023) in obsega trditve s področja družbeno odgovornega ravnanja, osebnega delovanja v zdravstvu, motivov, ter ravnanja, ki nakazuje na osebno družbeno odgovornost. Uporabili smo spletni vprašalnik v programu 1Ka. Zanesljivost instrumenta je dobra, saj je za posamezne sklope vrednost Cronbach alfa med 0,762 in 0,889.

Populacija študentov v študijskem letu 2023/24 obsega 255 oseb, odgovorilo je 107, torej 41,9 % študentov, od tega 21 % moških in 79 % žensk. Povprečno so bili stari 28,4 (SO = 9,2) let.

Rezultate smo obdelali s programom SPSS, in uporabili uni in bivariatno statistiko, kjer smo za statistično pomembne razlike uporabili stopnjo tveganja na ravni 5 % in manj ($p \leq 0,05$).

3 Rezultati

Anketirance smo prosili, da izmed ponujenih možnosti, opredelijo tri prioritete aktivnosti, ki njim pomenijo družbeno odgovorno ravnanje. Ugotavljamo, da je najpomembnejša **pomoč bolnim** (71 %). Na drugem mestu po prioritetah je **Zagotavljanje zdravega in primernega delovnega okolja za zaposlene** (57,9 %) ter nato na tretjem mestu **Skrb za okolje in ekologijo** (53,3 %).

Zanimalo nas je, kakšni so odgovori študentov, če jih vprašamo o tem, katero vedenje velja za njih. Trditve se nanašajo na več vidikov družbene odgovornosti, kot: etično, filantropsko, okoljsko, pravno in ekonomsko odgovornost (Davis, et al, 2021).

Rezultati kažejo da je nad 90 % sodelujočih študentov označilo tiste trditve, ki jih lahko pripišemo pravni in etični dimenziji osebne družbene odgovornosti. Ostale trditve so izbrane v manjšem deležu, manj je filantropičnih aktivnosti, ekonomske in okoljske odgovornosti, še najmanj pa je sodelovanja v nevladnih organizacijah (28 % anketiranih).

Zanimalo nas je, ali je med študenti zaznati razlike glede na njihove sociodemografske značilnosti. Pomembne razlike smo našli glede na starost študentov, ter glede na to, ali imajo že svoje otroke ali ne.

Tabela 1: Študenti ocenjujejo da velja za njih

Trditvev	n=107	%
Izpolnjujem svoje zakonske / pravne obveznosti.	107	100
Vedno plačam svoje davke.	104	97,2
V naši družini so vsi člani vzgojeni za poštenost do drugih.	101	94,4
Vedno poskušam upoštevati zakonodajo.	100	93,5
Nikoli nisem škodoval drugim, čeprav bi mi to lahko koristilo.	99	92,5
Etika je zame bistvenega pomena, da v življenju delam prav.	97	90,7
Svoje otroke (ali bi jih, če bi jih imel/a) izobražujem o etiki.	97	90,7
V vsakdanjem življenju in porabi sem pozoren na varstvo okolja.	95	88,8
Kupujem izdelke, za katere vem, da jih bom kasneje uporabil.	86	80,4
Trud in denar namenjam pomoči drugim.	79	73,8
Izbiram osebne odločitve, ki vodijo k zmanjševanju onesnaževanja (tudi če so nepraktične/ nadležne).	78	72,9
Ne zapravim več, kot zaslužim.	78	72,9
Svoje prijatelje in družino spodbujam k sodelovanju v dobrodelnih dejavnostih.	76	71
Doniram dobrodelnim organizacijam, ki podpirajo socialne in okoljske namene.	71	66,4
Ne porabim več kot je potrebno.	68	63,6
Podpiram družbene in kulturne aktivnosti z vložkom denarja in časa.	60	56,1
Nekatere izdelke sem prenehal kupovati zaradi okoljskih razlogov.	52	48,6
Ne kupujem izdelkov, ki potencialno škodijo okolju.	51	47,7
Sodelujem z nevladnimi organizacijami.	30	28

Pri spodaj naštetih trditvah so študenti statistično značilno starejši:

- »V vsakdanjem življenju in porabi sem pozoren na varstvo okolja.« (t=2,547, p=0,018 (28,9±9,5 let vs 24,6±4,8 let)).
- »Ne kupujem izdelkov, ki potencialno škodijo okolju.« (t=2,298, p=0,024 (30,5±10,5 let vs 26,5±7,4 let)).
- »Nekatere izdelke sem prenehal kupovati zaradi okoljskih razlogov.« (t=2,641, p=0,010 (30,8±10,4 let vs 26,2±7,2 let)).
- »Svoje otroke (ali bi jih, če bi jih imel/a) izobražujem o etiki.« (t=2,316, p=0,033 (28,8±9,4 let vs 24,6±4,9 let)).

- »Nikoli nisem škodoval drugim, čeprav bi mi to lahko koristilo.« ($t=2,558$, $p=0,022$ ($28,7\pm 9,4$ let vs $24,5\pm 3,8$ let)).
- »Vedno poskušam upoštevati zakonodajo.« ($t=4,661$, $p<0,001$ ($28,8\pm 9,4$ let vs $23,4\pm 1,7$ let)).

S spodnjimi trditvami se tisti študenti, ki imajo svoje otroke statistično bolj strinjajo:

- »Doniram dobrodelnim organizacijam, ki podpirajo socialne in okoljske namene.« (hi-kvadrat=4,539; $p=0,033$).
- »Trud in denar namenjam pomoči drugim.« (hi-kvadrat=4,527; $p=0,033$).

Pri vprašanju o motivih za družbeno odgovorno ravnanje, vezano na delo v zdravstvu, je bilo med ponujenimi možnostmi najvišje ocenjeno **zadovoljstvo s svojim delom** ($PV = 4,7$, $SO = 0,6$), najnižje pa pritiski iz okolja (javnost, učna baza, fakulteta).

4 Razprava

Ugotavljamo, da je skladno s poklicem, ki ga že ali ga še bodo opravljali vključeni študenti, zanje najpomembnejša pomoč bolnim. Ta vidik je znotraj študija zdravstvene nege vpleten v skoraj vse študijske predmete.

Naši rezultati kažejo, da je večina sodelujočih študentov označilo tiste trditve, ki jih lahko pripišemo pravni in etični dimenziji osebne družbene odgovornosti. Kot ugotavlja Warshawski (2023) obstajajo pozitivne povezave med zdravstvenim aktivizmom in družbeno odgovornostjo ter med zdravstvenim aktivizmom ter filantropsko in okoljsko odgovornostjo študentov zdravstvene nege. Ugotavlja tudi, da obstajajo pomembne razlike glede na kulturo študentov in prostovoljnim delom. Tega vidika mi nismo raziskovali.

Filantropsko ravnanje je prisotno v manjši meri, ker sicer opazamo tudi v praksi, ker kljub spodbudam študentov, upada njihova pripravljenost za humanitarno in prostovoljno delo. Deloma to lahko verjetno pripišemo obremenitvam študentov v povezavi s študijem.

Motivacija se začne s kakšnim razlogom ali željo, ki izvira iz posameznikove notranjosti, ali iz njegovega okolja (Lipovec, 1987, str. 109). V raziskavi smo ugotovili, da najvišje ocenjen motiv izhaja iz notranjosti, kot zadovoljstvo s svojim delom, kar se sklada s humanistično usmeritvijo poklicev v zdravstvu, v nasprotju s trditvijo glede pritiskov iz okolice, kot najnižje ocenjeno trditvijo.

Ideja o potrebi za umestitev družbene odgovornosti v študijske vsebine se tako kot drugod tudi na Fakulteti za zdravstvo Angele Boškin že nekaj časa razvija, tako kot trajnostni razvoj, ki sta v zadnjem času ena od odgovorov na pereče probleme družbe. Generacije študentov se spreminjajo in vzgajanje za bodočnost, tako zdravstva, etike, okolja, filantropije kot drugih vidikov, so teme ki jih je potrebno nasloviti.

Priporočljivo je, da vsebina o družbeni odgovornosti prežema celoten kurikulum in da akademski programi ponujajo predmete, ki vključujejo družbene, znanstvene in kulturne dejavnosti, v katerih sodelujejo študenti. Zato je treba v akademskih programih in razredih spodbujati projekte, dejavnosti in veščine, kot so vodenje, ustvarjalnost, strpnost, odgovornost in samospoštovanje. Glede na navedeno mora univerza pripravljati odgovorne strokovnjake z vizijo razvoja svojega neposrednega okolja, gradnje države in globalnega sveta (Fonseca, et al., 2019).

5 Zaključek

V kolikor se zavedamo te odgovornosti in jo razumemo, je lahko izkazan naš prispevek k preprečevanju negativnih pojavov na različnih področjih kot so npr. vojne, bolezni, lakota, revščina, onesnaževanje okolja, energetska izčrpavanje planeta, podnebne spremembe itd.

Rezultati raziskave so nam dali osnovo za umestitev vsebin osebne in družbene odgovornosti v študijske vsebine, posebej pa so dali v razmislek, kako spodbuditi in utrditi aktivnosti na področju prostovoljnega in humanitarnega dela.

V zdravstveni negi izobražujemo in vzgajamo osebe, pri katerih bo oz. je zavest o etiki, filantropiji, ..., sočutju do sočloveka, vseh živih bitij in Zemlje konec koncev še kako pomembna, ravno tako kot je pomembna za prihodnost zdrave družbe.

Zahvala

Hvala študentom, ki so si vzeli čas med intenzivnimi študijskimi obveznostmi in sodelovali v raziskavi.

Literatura

- Bohinc, R., Mulej, M. (2018). Deset temeljnih zahtev za družbeno odgovornost. 13th International Scientific Conference Social responsibility and current challenges 2018: social responsibility and sustainable development in science, education and business, 27 September 2018, Maribor, Slovenia, EU. Online publication: <https://www.irdo.si/irdo2018/referati/a-05-bohinc-mulej.pdf>.
- Commission of the European Communities (2001). Green Paper. Promoting a European framework for Corporate Social Responsibility. Brussels, 2001. DOC/01/9. Online publication: file:///C:/Users/msmodis/Downloads/GREEN_PAPER__Promoting_a_European_framework_for_Corporate_Social_Responsibility.pdf.
- Davis, S.L., Rives, L.M., Ruiz-de-Maya, S. (2021). Personal social responsibility: Scale development and validation. *Corp Soc Responsib Environ Manag*, 28, 763-775. <https://doi.org/10.1002/csr.2086>.
- Drobnič, M. (2018). Gospodarska zbornica Slovenije. Poročanje o družbeno odgovornem poslovanju je prednost. Online publication: https://www.gzs.si/Portals/Panoga-ZKI/Vsebine/Katalogi-publikacije/GZS_ZKOVI_Druzbeno-odgovorno-poslovanje_18-09-07.pdf.
- Ekvilib Institute (n.d.). Orodja družbene odgovornosti in trajnostnega poslovanja. Predstavitev ISO 260000. Online publication: <https://www.ekvilib.org/sl/druzbeno-odgovornost-podjetij/mednarodni-standard-druzbene-odgovornosti-iso-26000/>.
- Fonseca, I., Bernate, J., Betancourt, M., Baron, B., Cobo, J., (2019). Developing Social Responsibility in University Students. Conference: ICETC, 2019 11th International Conference on Education Technology and Computers. <https://doi.org/10.1145/3369255.3369275>.
- Kim, J.G. (2023). A Concept Analysis of the Social Responsibility of Nursing Organizations Based on Walker and Avant's Method. *Nurs Rep*, 13(4), 1468-1476. <https://doi.org/10.3390/nursrep13040123>.
- Lipovec, F. (1987). Razvita teorija organizacije. Založba Obzorja Maribor, Maribor, Slovenija.
- Nahtigal, V. (2018). Gospodarska zbornica Slovenije. Poročanje o družbeno odgovornem poslovanju je prednost. Online publication: https://www.gzs.si/Portals/Panoga-ZKI/Vsebine/Katalogi-publikacije/GZS_ZKOVI_Druzbeno-odgovorno-poslovanje_18-09-07.pdf Accessed 2. februar 2024.
- Warshawski, S. (2024). First-year nursing students' perceptions of health activism and social responsibility - A cross sectional study. *Nurse Educ Today*, 132. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2023.106019>.

